

Nr 62.

Ankom till riksdagens kansli den 29 maj 1941 kl. 1 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner rörande vissa ändringar
i villkoren för lån från arbetarsmåbrukslånefonden.*

(2:a avd.)

Jordbruksutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) I: 120 av herr *Linderot* och II: 158 av herr *Hagberg* i Luleå, likalydande, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om utarbetande utan tidsutdräkt av förslag till förlängning av den amorteringsfria tiden för lån från arbetarsmåbrukslånefonden från nuvarande fem till tio år;

2) II: 216 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att innehavare av lån från nämnda fond, som icke kunnat färdigställa nödvändiga byggnader å sin lägenhet, måtte medgivas rätt att för dylikt ändamål erhålla låneförhöjning intill ett belopp av 7,000 kronor, under förutsättning att redan erhållet lån icke uppgår till nämnda belopp; samt

3) I: 58 av herr *Sten m. fl.* och II: 149 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, likalydande, vari anhållits, att 19 § kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 590) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet måtte ändras därhän, att vid beviljande av byggnadsbidrag till vissa arbetarsmåbrukslåntagare hänsyn måtte få tagas jämväl till beredande av bostad åt föräldrar.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för dessa framställningar får utskottet — i den mån ej därför redogöres närmare i det följande — hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat utlåtande från egnahemsstyrelsen.

Till ledning vid bedömandet av de i motionerna avhandlade frågorna vill utskottet giva följande redogörelse.

Arbetarsmåbrukslånefonden inrättades enligt beslut av 1933 års riksdag (prop. nr 181; R. skr. nr 280). Från fonden skulle utlämnas lån i ändamål att giva skogsarbetare eller därmed likställd arbetare tillfälle att förvärva mindre lägenhet, ägnad att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. Verksamhetens tillämpningsområde begränsades till Norrland samt norra delarna av Dalarna och Värmland med

möjlighet för Kungl. Maj:t att i särskilda fall utsträcka verksamheten till andra delar av riket. I anslutning till riksdagens beslut utfärdades *kungörelse den 14 juni 1933 (nr 331)* angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet. Sedan genom beslut av 1934 års riksdag låneverksamheten utsträckts att omfatta hela landet, vidtogs härav föranledd ändring i sagda kungörelse genom *kungörelsen den 7 juni 1934 (nr 234)*.

Såsom kapitaltillskott till fonden ha för budgetåren 1933/34—1940/41 anvisats reservationsanslag av respektive 7,500,000 (därav 5,000,000 kronor å tilläggsstat), 5,000,000, 5,000,000, 4,400,000, 10,000,000, 3,000,000, 4,000,000 och 1,950,000 kronor. Av innevarande års riksdag har för budgetåret 1941/42 för ändamålet anvisats ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Arbetarsmåbrukslån fick enligt kungörelsen nr 331/1933 ej utgå med högre belopp än som motsvarade kostnaderna för förvärv och färdigställande av lägenheten. Högsta lånebelopp var 6,000 kronor. Jämlikt beslut av 1936, 1937 och 1938 års riksdagar fingo av utlåningsbeloppen för nämnda år särskilda belopp användas för möjliggörande av förhöjning av redan beviljade arbetarsmåbrukslån. Bestämmelserna rörande sådan förhöjning intogos i *kungörelserna nr 100/1936, nr 395/1937 och nr 290/1938*. Enligt sistnämnda kungörelse kunde lån, som beviljats under åren 1935, 1936 eller 1937 höjas intill 7,000 kronor, under förutsättning att ansökan härom gjorts före viss tidpunkt. Kungörelsen innehöll vidare bestämmelse om att lån som beviljades under åren 1938 och 1939 finge utlämnas intill samma belopp.

Med avseende å återbetalningen skulle lånet jämlikt kungörelsen nr 331/1933 delas i en stående del och en amorteringsdel. Lånets stående del skulle fastställas till belopp motsvarande kostnaden för jordförvärvet jämte, i förekommande fall, den beräknade kostnaden för uppodling av så stort jordområde, att lägenhetens sammanlagda åkerareal uppginge till en hektar, dock högst till en tredjedel av hela lånet. Amorteringsdelen skulle från och med sjätte året efter utgången av det kalenderår, under vilket lånet beviljats, återbetalas med en trettiondel årligen, låntagaren dock obetaget att verkställa inbetalningar därutöver. Såsom undantag från nu återgivna regler gällde emellertid i fråga om återbetalningen av det belopp, varmed ett arbetarsmåbrukslån översteg 6,000 kronor, att hälften av beloppet, även om beloppet var att hänföra till byggnader, tillades lånets stående del och återstoden dess amorteringsdel. Vid förhöjning av lån skulle i övrigt bestämmelserna i 1933 års kungörelse tillämpas som om lånet beviljats på en gång redan vid första lånetillfället.

Nu gällande bestämmelser på ifrågavarande område återfinnas i kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 590) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet, genom vilken bestämmelserna i kungörelsen nr 331/1933 upphävts.

Jämlikt 10 § kungörelsen nr 590/1940 utgör högsta lånebelopp 7,000 kronor. Bestämmelserna angående amortering äro desamma som i kungörelsen nr 331/1933, bortsett från att reglerna angående bestämmandet av stående del och amorteringsdel på visst sätt modifierats.

Enligt 19 § kungörelsen nr 590/1940 må lånesökande, därest han har tre eller flera barn under sexton års ålder och med anledning härav gör bostadsbyggnaden å lägenheten större än som eljest skulle ha varit behöfligt, till täckande av den härigenom föranledda kostnadsökningen, i mån av behov, kunna åtnjuta bidrag av statsmedel intill ett belopp av högst 1,000 kronor. Statsbidrag må ock under motsvarande förutsättning utgå till innehavare av arbetarsmåbrukslån för att täcka kostnad för tillbyggnad av bostad. Bidragen beviljas av egnahemsstyrelsen.

Till stöd för de likalydande *motionerna I: 120* och *II: 158* anföres bland annat följande:

Enligt gällande bestämmelser för arbetarsmåbruksverksamheten vore de låntagare, som fått statlig hjälp åren 1933, 1934 och 1935, nu skyldiga att fullgöra amortering av lånen. Erfarenheterna hittills visade, att detta beredde dem mycket stora svårigheter. Som regel hade de statliga lånebeloppen icke varit tillräckliga, utan småbrukarna hade dessutom varit nödsakade att låna på annat håll för att uppföra bostad och ekonomibyggnad. De nya lånen hade mestadels blivit kortfristiga lån mot höga räntor och hårda betalningsvillkor och belastade sålunda de nystartade småbruken på ett mycket kännbart sätt.

Såsom extra svårighet hade därtill kommit att många, kanske flertalet av dessa småbrukare blivit ålagda militär beredskapstjänst, som för flera månader berövat dem inkomsten av förvärvsarbete och försenat och försvårat odlingsverksamhet och annat arbete på småbruken. Den felslagna höskörden hade för småbrukare, som hunnit skaffa sig kreatur, blivit ytterligare ett stort bekymmer.

Vid startandet av arbetarsmåbruksverksamheten beräknade man, att å varje sådant småbruk skulle ha uppodlats en viss angiven areal senast inom loppet av fem år, och redan före den tiden beräknades småbruken sålunda lämna en viss avkastning som bidrag till småbrukarens försörjning. Dessa beräkningar hade icke hållit streck i Norrbotten. Vanligtvis hade väl den fastställda arealen nödortfigt uppodlats inom föreskriven tid. Men längre hade man icke heller hunnit på grund av ekonomiska och andra svårigheter som tidigare nämnts. Småbrukaren hade nödgats söka förvärvsarbete i största möjliga utsträckning för att betala skulderna och skaffa bärning åt familjen. Odlingsverksamheten hade kommit i sista hand och småbruken gåve därför endast i enstaka undantag någon avkastning från jorden under de första fem åren.

I *motionen II: 216* anföres i huvudsak följande:

För närvarande funnes en del låntagare, vilka under något av de sista åren beviljats arbetarsmåbrukslån, som icke kunnat färdigställa de för dessa avsedda byggnaderna på grund av att lånemedlen icke varit tillräckliga. Uppskattningen av byggnadskostnaderna hade skett med stor försiktighet. Vederbörande hade inriktat sig på att låna så litet pengar som möjligt, och detta finge tillräknas dem som en merit, ehuru försiktigheten tyvärr lett till för dem ogynnsamma verkningar. I åtskilliga fall hade sålunda förefintlig lånemöjlighet icke utnyttjats i full utsträckning. Som bekant vore den högst tillåtna lånesumman 7,000 kronor, men den låga uppskattningen av byggnadskostnaderna hade medfört, att man icke lånat mer än exempelvis 6,500 kronor. Det kunde nu konstateras, att flera av dessa låntagare kommit i en mycket brydsam belägenhet på grund av medlens otillräcklig-

het. Det vore synnerligen önskvärt, att sådana arbetarsmåbrukslåntagare, vilka på grund av anförda skäl icke tillfullo utnyttjat gällande lånemöjligheter, kunde ges rätt till erhållande av tilläggslån i sådan utsträckning att hela lånesumman uppginge till 7,000 kronor. Ett bifall till detta förslag syntes icke behöva innebära, att någon höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna reservationsanslaget behövde ifrågakomma. Det kunde möjligen leda till att en minskning i antalet utlämnade nya lån nödvändiggjordes under den tid varom nu vore fråga. Om så skulle ske, bleve vådorna härav mindre än de som förorsakades därigenom, att en del redan befintliga arbetarsmåbrukare icke kunde färdigställa påbörjade byggnader.

Till stöd för de likalydande *motionerna I: 58 och II: 149* anföres bland annat följande:

Det hade förekommit, att framställning om byggnadsbidrag gjorts även med den motiveringen, att arbetarsmåbrukaren beredde bostad åt sina föräldrar. Gällande bestämmelser torde icke medgiva att hänsyn toges härtill, såvida icke barnantalet vore lägst tre. En arbetarsmåbrukare, som t. ex. hade två barn och därtill beredde bostad åt föräldrar, hade naturligtvis lika stort bostadsbehov som den, som endast hade tre barn. Ur arbetarsmåbruksrörelsens egen synpunkt vore ofta av värde, att låntagaren finge hjälp av föräldrar för småbrukets skötsel under arbetssäsonger, för odlingsarbete e. d. Socialt sett vore det lika behjärtansvärt, att husrum kunde beredas föräldrar som barn. Då särskilda pensionsbostäder endast undantagsvis torde komma till stånd i kommuner som bedreve arbetarsmåbruksverksamhet, vore det lika berättigat att denna befolkningskategori i en enkel och billig form erhöles möjlighet att få samhällets stöd för att lösa bostadsfrågan för de gamla.

Egnahemsstyrelsen har i sitt utlåtande över motionen anført i huvudsak följande:

Motionerna I: 120 och II: 158.

Med anledning av vad som anförts i motionen *I: 120* vill egnahemsstyrelsen framhålla följande. Styrelsen är medveten om att innehavarna av arbetarsmåbruk i regel äro i mycket små omständigheter och att det allmänna måste vara berett att ägna omtanke åt deras ställning. Emellertid håller styrelsen före att staten redan genom att ställa till förfogande lånemöjligheter av det slag, som arbetarsmåbrukslånen representera, givit ett kraftigt stöd åt de arbetargrupper för vilka lånen äro avsedda. Den amortering, som efter fem års fullständig avgiftsfrihet skall betalas av arbetarsmåbrukslåntagarna, belöper sig i allmänhet icke till mer än omkring 130 kronor om året — bortsett från nytlämnade lån — och utgör alltså en mycket låg avgift, även om denna enbart betraktas som bostadshyra och hänsyn icke tages till avkastningen av jordbruket. I den mån en arbetarsmåbrukslåntagare varit inkallad till beredskapstjänst, har han haft samma möjligheter som andra att komma i åtnjutande av familjebidrag även för familjens bostad. Har höskörden slagit fel, föreligger icke hinder för honom att söka krislån. Har arbetarsmåbrukslåntagaren av särskilda skäl kommit i svårigheter, torde det närmast ankomma på kommunen att bedöma, om förhållandena motivera hjälp från kommunens sida. Att staten skulle, utöver den betydande subvention som ligger i arbetarsmåbrukslånen som sådana, nu bringa ytterligare lättnader, kan egnahemsstyrelsen ej finna tillräckligt motiverat. På grund av vad nu anförts kan egnahemsstyrelsen ej tillstyrka förlängning av den amorteringsfria tiden för arbetarsmåbrukslån.

Motionen II: 216.

Vad angår förslaget att arbetarsmåbrukslåntagare, vilka icke kunnat färdigställa för arbetarsmåbruk avsedda nödvändiga byggnader, skulle medgivas rätt till erhållande av tilläggslån under förutsättning att redan erhållet lån icke uppgår till 7,000 kronor får egnahemsstyrelsen erinra om att enligt beslut vid 1938 års riksdag arbetarsmåbrukslån, som beviljats under åren 1935, 1936 eller 1937 — då högsta beloppet för arbetarsmåbrukslån ännu utgjort allenast 6,000 kronor — kunnat höjas intill 7,000 kronor, under förutsättning att ansökan härom gjorts före viss tidpunkt. Bestämmelserna härom återfinnas i en kungörelse den 27 maj 1938 (nr 290). Erinras bör dock, att det belopp å 1,000,000 kronor, som för ändamålet ställdes till förfogande, ej på långt när räckte att tillgodose ansökta låneförhöjningar i den utsträckning, som bestämmelserna medgävo, utan att betydande nedprutningar på sökta belopp överlag måste vidtagas. Egnahemsstyrelsen anser det visserligen möta betänkligheter att, sedan ett lån eller bidrag beviljats av statsmedel, frågan om lånets eller bidragets belopp sedermera upptages till förnyad omprövning. Trots detta finner sig styrelsen, med hänsyn till den synnerligen svaga ekonomiska ställning, som arbetarsmåbrukslåntagarna i allmänhet ha, kunna om än med tvekan tillstyrka möjlighet för sådana låntagare att i fall, som avsetts i motionen, erhålla låneförhöjning intill 7,000 kronor för slutförande av lägenhets iordningställande. Behov härav torde särskilt bliva aktuellt för sådana låntagare, som beviljats arbetarsmåbrukslån under år 1936 eller 1937 men ännu icke hunnit färdigställa lägenheterna och som jämsides med byggnadskostnadernas stegring även haft att taga hänsyn till de ökade krav på byggnadsstandard, som under de senaste åren uppställts av egnahemsstyrelsen. Möjligheten att erhålla låneförhöjning torde emellertid icke böra inskränkas till nämnda års låntagare. Låneförhöjning torde icke böra ifrågakomma annat än i synnerligen trängande fall och allenast efter medgivande av egnahemsstyrelsen i varje särskilt ärende. Liksom vanliga lån torde låneförhöjning böra utbetalas från arbetarsmåbrukslånefonden.

Motionerna I: 58 och II: 149.

Vad slutligen angår förslaget, att 19 § kungörelsen angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet skulle ändras därhän att vid beviljande av byggnadsbidrag enligt nämnda paragraf hänsyn skulle få tagas icke blott till antalet minderåriga barn utan även till önskemål att bereda bostad åt föräldrar, har styrelsen visserligen förståelse för de synpunkter, på vilka detta förslag grundas. Emellertid bör ihågkommas, att arbetarsmåbrukslåntagares föräldrar — i motsats till de minderåriga barnen — få antagas ha förutsättningar att lämna någon ersättning för sin bostad. Med hänsyn härtill och till de begränsade medel som stå till förfogande för ifrågavarande ändamål kan egnahemsstyrelsen ej tillstyrka den föreslagna utsträckningen i fråga om tilldelningen av byggnadsbidrag.

Vad först angår de likalydande motionerna I: 120 och II: 158 vitsordas vad som i desamma anföres rörande arbetarsmåbrukslåntagarnas ekonomiska förhållanden i viss utsträckning av egnahemsstyrelsen. Jämväl utskottet är medvetet om att svårigheter i vissa fall kunna förefinnas för nämnda låntagare att under rådande tryckta förhållanden erlägga föreskrivna amorteringar å lånen. I anslutning till vad som i ärendet anföres av egnahemsstyrelsen anser emellertid utskottet, att amorteringarna merendels äro av så

Utskottet.

ringa storlek, att de kunna anses motsvara skälig hyra för en bostad av den storleksordning, varom här är fråga. Med hänsyn härtill och då staten redan genom att ställa medel till förfogande för lån på så förmånliga villkor, som gälla för arbetarsmåbrukslånen, måste anses ha givit ett avsevärt stöd åt berörda kategori av arbetare, anser sig utskottet icke kunna förorda vidtagande av åtgärder i omedelbar anslutning till motionerna. Utskottet vill i detta sammanhang emellertid bringa i åtanke, att utskottet i anledning av en vid 1939 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 254, i liknande syfte som de nu ifrågavarande i sitt utlåtande, nr 83, erinrat, att Kungl. Maj:t redan på grund av särskilda bemyndiganden av riksdagen äger befogenhet att medgiva låntagare betalningsuppskov beträffande lån ur de statliga utlåningsfonderna, med rätt för Kungl. Maj:t att delegera denna befogenhet å underordnad myndighet. I berörda utlåtande anförde utskottet vidare, att, därest de för egnahemsverksamheten inrättade fonderna överflyttades från statskontorets till egnahemsstyrelsens förvaltning, riksdagens nämnda bemyndigande likväl själfvallet fortfarande borde gälla.

Vidkommande härefter det i motionen II:216 framställda yrkandet att innehavare av lån från arbetarsmåbrukslånefonden, som icke kunnat färdigställa nödiga byggnader på sin lägenhet, måtte medgivas rätt att erhålla låneförhöjning intill ett belopp av 7,000 kronor, därest redan erhållet lån icke uppgår till nämnda belopp, ställer sig utskottet visserligen tveksamt till den föreslagna principen att, sedan ett lån av statsmedel beviljats, frågan om lånets belopp ånyo skall kunna upptagas till behandling. Emellertid har utskottet funnit de i motionen anförda omständigheterna — främst då byggnadskostnadernas stegring — värda sådant beaktande, att utskottet icke vill motsätta sig bifall till det av motionären framförda förslaget. Enligt utskottets mening torde sålunda egnahemsstyrelsen böra bemyndigas att efter prövning i varje särskilt fall av låntagares ekonomiska villkor och förhållandena i övrigt på därom gjord ansökning medgiva utlämnande av låneförhöjning varom nu är fråga, under förutsättning att redan utlämnat lån icke uppgår till i gällande bestämmelser föreskrivet maximum, 7,000 kronor. Rätten att erhålla dylik låneförhöjning bör dock enligt utskottets uppfattning begränsas till sådana låntagare, som erhållit lån under något av åren 1936—1939. I fråga om lån som utlämnats tidigare har nämligen amorteringsskyldighet redan inträtt och den tid, inom vilken föreskrivna byggnader skolat vara färdigställda, utgått. I fråga om lån som utlämnats under 1940 och innevarande år bör lånesökande vid sina beräkningar rörande lånebehovet ha kunnat taga hänsyn till de stegrade byggnadskostnaderna, varför behov av förhöjning av dylika lån icke torde få anses föreligga. Det torde vidare enligt utskottets förmenande vara lämpligt att föreskriva viss tid, inom vilken ansökan om låneförhöjning bör vara ingiven för att densamma skall kunna upptagas till prövning. Såsom egnahemsstyrelsen föreslagit synas låneförhöjningarna böra utbetalas från arbetarsmåbrukslånefonden. På Kungl. Maj:t torde få ankomma att meddela erforderliga bestämmelser i ämnet.

Vad slutligen beträffar det i de likalydande motionerna I:58 och II:149

framlagda förslaget att sökande till eller innehavare av arbetarsmåbrukslån, som önskar bereda bostad åt föräldrar och med anledning därav gör bostadsbyggnaden på sin lägenhet större än vad som eljest skulle ha varit behövt, måtte beredas samma möjlighet till erhållande av byggnadsbidrag, som enligt gällande bestämmelser stå barnrika låntagare till buds, finner utskottet nämnda förslag ur sociala synpunkter icke sakna visst berättigande. Utskottet ifrågasätter emellertid, huruvida den föreslagna anordningen är den lämpligaste formen för lämnande av hjälp från det allmännas sida i berörda avseende. Enär vidare gällande bestämmelser torde ha tillkommit ur befolkningspolitiskt intresse samt dessutom såsom egnahemsstyrelsen framhållit föräldrarna i motsats till de minderåriga barnen i de flesta fall få antagas äga förutsättningar att lämna någon ersättning för sin bostad, anser sig utskottet icke böra förorda genomförandet av den föreslagna ändrade lydelsen av kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 590) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

A. att de likalydande motionerna I: 120 och II: 158, i den mån de icke må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen i anledning av motionen II: 216 må medgiva, att i avseende å arbetarsmåbrukslån, som beviljats under åren 1936—1939, må under av utskottet ovan angivna förutsättningar ur arbetarsmåbrukslånefonden utgå låneförhöjning intill ett belopp som tillhoppa med förut utlämnat lån uppgår till 7,000 kronor, ävensom i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i anslutning till vad utskottet ovan anfört ville utfärda i ämnet erforderliga bestämmelser;

C. att de likalydande motionerna I: 58 och II: 149 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 maj 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Gabrielsson, Alfred Andersson, Jacob Hansson, von Stockenström, Anderberg*, friherre *Beck-Friis* och *Svedberg*; samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Andersson i Tungelsta, Gustafson i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön, Karlsson i Munkedal, Carlström, Jacobson och Larsson i Karlstad*.

Reservation

av herrar *Ericsson i Sörsjön* och *Jacobson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 58 och II: 149.